

ЕВАЛУАЦИЈА РАДА ВАСПИТАЧА

Карактеристика сваког људског рада, као друштвене делатности, је и да буде праћен и оцењиван, што је услов његовог сталног усавршавања. Тако је и посао васпитача стално праћен и на известан начин вреднован, пре свега од њих самих, њихових колега, осталог особља у установи, посебно директора, затим надзорника Министарства просвете, а, такође, и родитеља, па и деце коју васпитава и образује.

Вредновање, свакако, може да буде сасвим субјективно, заснивати се на утисцима и вршено несистематски, али може бити и до одређене мере објективизирано, представљати *евалуацију рада васпитача*. У томе могу нарочито помоћи “задаци васпитача”, формулисани у *Моделу Б Основа програма*, на основу којих он може тачно да утврди шта се од њега очекује на радном месту и у којем правцу треба да усмири своје професионалне напоре, што је и услов да буде задовољан својим послом у оној мери у којој је свестан да га ваљано обавља.

Смисао ове евалуације је да се утврди шта васпитач остварује успешно и шта би, евентуално, могао да обавља још успешније (а, у вези са тим – који облици и садржаји стручног усавршавања би могли да му се препоруче), који су његови стручни квалитети и какве би, евентуално, промене требало да изврши у својој пракси. Из тога треба да произтекне одређивање најактуелнијих тема за стручне активе, предмета за проучавање стручних сарадника и акција које треба да предузме директор предшколске установе. По правилу васпитачи желе да имају увид у успешност посла који обављају, што је, поред њиховог, и у интересу деце коју васпитавају и образују.

Рад васпитача би, нема сумње, најбоље било вредновати према степену остваривања васпитно-образовних циљева. Међутим, фактори који делују на дечји развој и учење, толико су бројни (а неки, који су изван контроле васпитача и утицајни) да промене које се одигравају у њима, нарочито у краћим периодима, није могуће приписати само деловању васпитача. Осим тога, индивидуалне разлике међу децом су толике, а њихова “стартна позиција”, са којом долазе у установу, неуједначена, да се догађа да једни исти поступци васпитача, могу у једном случају да буду исправни и доносе очекиване резултате, а у другом погрешни и без учинка.

Отуда се као предмет евалуације рада васпитача узимају они елементи, које је могуће систематски утврђивати и пратити и за које се, са разлогом, може очекивати да ће произвести васпитно-образовне ефекте. То су, са једне стране, његови стручни квалитети и личне особине, а са друге, васпитно-образовни процес којим подстиче дечји развој и учење и остварује програмске активности, као и начини на које се

односи према деци, утиче на дечје понашање и организује живот и рад у васпитној групи. Свакако, сагледавају се и услови за остваривање програмских задатака, посебно, тешкоће објективне природе на које наилази у свом раду. Евалуација се тако усмерава на основне елементе васпитно-образовног рада, а не на детаље, који имају смисао само као показатељи ових елемената, уколико су у стању да их препрезентују.

Евалуација, без обзира ко је врши и са каквим циљем, треба да узима у обзир и самооценјивање васпитача, ослањајући се на њега и помажући му да буде објективније и успешније. Самооценјивање може да помогне васпитачима у постизању бољих резултата у васпитно-образовном раду, што је и услов да буду задовољнији својим послом. Ово је могуће ако им се омогући да се потврде у стручном смислу на један активан начин, што се битно разликује од ситуације у којој се они појављују само као објекат евалуације, која их наводи на заузимање одбрамбеног става и квари комуникацију са евалуатором. Као коначан резултат се тада не јавља већа мотивација васпитача да свој посао успешније обавља него до тада, што би дало смисао евалуацији. Осим тога, евалуација, у којој се васпитач јавља као субјект, има и друге предности. Пре свега, њоме се наглашава његов професионални интегритет, стручност која није на нижем нивоу од осталих учесника у евалуацији, као и потреба сарадничког односа међу њима да би евалуација допринела свом основном циљу – побољшавању васпитно-образовног рада, чија важност и сложеност посебно долазе до изражaja. Осим тога, на тај начин се у први план ставља његово стручно усавршавање и побољшавање услова у којима ради, што је и начин да се решавају запажени проблеми и слабости у раду. Значајно је и подстицање плодне размене мишљења и међусобног уважавања између свих учесника у евалуацији, која на тај начин постаје објективнија, а и радије прихваћена од васпитача.

Приликом самооценјивања, васпитач себи поставља низ питања као што су: шта сматра за свој највећи успех у послу којим се бави у протеклом периоду, а чиме, евентуално, не може да буде сасвим задовољан, затим, шта је то што може ићи у прилог његовом уверењу да напредује у струци и која би му искуства и сазнања, евентуално, била још потребна, да би напредовао још брже и сигурније, која би његова знања, вештине и лични квалитети могли наћи још потпунију примenu у периоду рада који следи, шта је од постављених васпитно-образовних циљева и својих задатака остварио, у којим развојним аспектима су деца најуочљивије напредовала, које су предности а који, евентуално, недостаци, начина на који ради, које су највеће објективне тешкоће на које наилази у свом раду и како би их најбоље могао

превазилазити, шта би још могао да учини на свом даљем професионалном усавршавању, итд.

У одговарању на наведена питања може му помоћи попуњавање упитника који следе, тако што ће за сваку од квалификација одабрати једну од школских оцена (од 1 до 5) за коју сматра да је најреалнија. Истовремено, ова питања могу послужити и као план за квалитетивну анализу свима који се баве евалуацијом рада васпитача.

Као помоћ у евалуацији могу добро да послуже видеоснимци рада васпитача. Они омогућавају уочавање низа релевантних детаља приликом анализе, захваљујући враћању на сложеније секвенце, пружајући истовремено прилику и васпитачима да виде себе како их виде други, чиме се повећава њихова самосвест и објективност. Захваљујући видеоснимцима, они најбоље могу да уоче, како квалитетете, тако и евентуалне слабости у свом раду и коригују их.

Стручни квалитети и личност васпитача

У којој мери је васпитач обављајући своје дужности:

- Тачан и савестан?
- Воли и поштује децу коју васпитава и образује (што му она узвраћају на исти начин)?
- Приступачан и има смисао за хумор?
- Тolerантан и предусретљив према колегама?
- Спреман да се стручно усавршава?
- Вольан да учествује у стручним телима и стручним склоповима?
- Сараднички расположен према родитељима и другим људима из друштвеног окружења?
- Спреман да, заједно са другима, учествује у акцијама којима се установа представља јавности и, уписанте, које су од користи за установу?
- Спреман да учествује у разним друштвеним активностима изван установе?

Подстицање дечјег развоја и учења

У којој мери васпитач, трудећи се да свако од деце, у што већој мери, остварује своје развојне могућности и стиче потребна сазнања:

- Успешно одређује актуелни ниво развоја сваког детета, и, на основу тога, планира стратегију и мере које ће предузимати у његовом унапређивању?
- Прилагођава ниво активности, које организује са децом, њиховим могућностима, односно, "зони најближег развоја", тако да у њима, уз одређен напор, имају успеха?
- Обезбеђује услове за ситуационо учење?
- Уважава индивидуалне потребе деце и задовољава их, не запостављајући при томе ни децу са специјалним потребама?
- Систематски води одговарајућу евиденцију о напредовању деце?

– Има увид у оно што је претходило и што ће следити васпитно-образовном програму који остварује?

– Проверава, на себи доступне начине, васпитно-образовни учинак који има његов рад, како у погледу краткорочних, тако и дугорочних ефеката?

– Разговара о активностима и њиховим резултатима, посебно успешним, са сваким дететом?

– Познаје теоријске ставове о дечјем учењу и развоју и прати стручну литературу која се бави њима?

– Посматра децу у активностима, посебно играма, и међусобним контактима?

– Подстиче и усмерава децу у активностима на претежно позитиван начин?

– Благовремено, уредно и систематски води своју педагошку документацију?

– Ваљано, конкретно и оперативно одређује васпитно-образовне циљеве, своје задатке и активности деце путем којих се они остварују?

– Нуди деци мноштво разноврсних активности међу којима могу да бирају?

– Подстиче децу на активности и усмерава их на посредне и непосредне начине?

– Наводи децу да своја знања, вештине и способности примењују у новим ситуацијама и контекстима?

– Организује групне активности тако да подстичу интерактивно учење међу децом?

– Координира активности мноштва деце која имају различита интересовања и склоности.

– Користи дечје искуство као полазну основу за стицање знања;

Остваривање програмских активности

У којој мери васпитач, обезбеђујући одговарајуће активности, материјале и организацију у складу са системом активности, задацима васпитача и начелима и препорукама Основа програма омогућава деци:

– Развој телесних снага, крупних и ситних мишића, као и телесних способности (координације, спретности, брзине, издржљивости, прецизности и др.)?

– Усавршавање чулних органа, усвајање сензорних еталона и координацију перцептивних и мисаоних поступака и способности за кретање?

– Упознавање сопственог тела код деце, начиња његовог неговања и заштите здравља и личне сигурности, као и стицање одговарајућих навика у том погледу?

– Развој друштвености и социјалних способности које омогућавају усклађивање са људима са којима се заједнички живи у установи, породици и друштвеној заједници?

– Неговање моралних и духовних квалитета заснованих на култури и традицији сопственог народа, али и човечанства као целине?

- Развијање осетљивости за појаве око себе и емоције других људи и продубљивање позитивних емоција?
- Контролисање својих негативних осећања и ослобађање од њих на конструктиван начин?
- Схватање човековог утицаја на околину, његове одговорности за збивања у средини у којој живи и, на тој основи, развој еколошке културе?
- Развијање посматрачких и истраживачких способности, уз подстицање деце да постављају питања и формулишу претпоставке, закључујући индуктивно и дедуктивно, и проверавајући своје закључчке?
- Упознавање живог и неживог света око себе, града и региона у којем живе, отаџбине и планете Земље, њихове садашњости, прошлости и будућности?
- Развијање логичког мишљења и математичких појмова, као и њихове примене у играма и свакодневном животу (за поступке класификације и серијације, сналажења у времену и простору, решавање проблема и др.)?
- Развијање сазнања и позитивних ставова према раду, практично оспособљавање за самопослуживање и елементарне послове за које су деца способна?
- Стицање неопходног искуства и формирање основних појмова из области саобраћаја, потребних за повећавање дечје сигурности на улици и стварање основа за развој саобраћајне културе?
- Развијање говорне способности, и способности за комуникацију уопште, унапређивање гласовне стране говора, бogaћење речника, љубави према књизи и говорног стваралаштва?
- Развијање способности посматрања, подражавања и симболичког представљања у игри и другим драмским активностима, говора, гласова, гестова, израза лица, држања тела, поступака и понашања других људи и животиња?
- Развијање естетског укуса, ликовног стваралаштва и изражавања путем цртања, сликања и пластичног обликовања?
- Развијање естетског укуса, музичког стваралаштва и изражавања путем певања и свирања?
- Развијање способности за доживљавање и изражавање музике кроз ритам и покрет?
- Богаћење активности које се организују са децом, њихове разноврсности и обухватања њима све деце?
- Задовољавање интересовања, потреба и жеља деце приликом разрађивања и организовања активности инспирисаних Основама програма?
- Омогућавање деци да сразмерно независно организују своје игре, стваралачки мењају понуђене садржаје и облике активности, и бирају међу алтернативама?
- Подстицање деце да размишљају, закључују, памте, пореде, уочавају оно што је битно и уопштавају у атмосфери играонице, радионице и лабораторије (а не класичне учионице)?
- Тематско и функционално повезивање различних врста активности, које су привлачне и имају смисла за децу, чиме се обезбеђује њихова дуготрајнија пажња?
- Стицање, развијање и примењивање знања, вештина и навика потребних у установи и животу уопште?
- Присуство и коришћење одговарајућих занимљивих средстава и материјала за све активности предвиђене Основама програма?
- Ангажовање што више дечјих чула у васпитно-образовном процесу и повезивање перцептивних активности са математичко-логичким активностима?
- Разматрање проблема и логично размишљање на основу практичних искустава које су стекла деца?
- Анализирање, тумачење, сређивање и систематизовање дечјих искустава (развијање, разградничавање и систематизовање појмова)?
- Изражавање и расправљање о идејама деце, активностима којима су се бавила и њиховим резултатима?

Односи васпитача са децом

У којој мери васпитач:

- Негује партнерски, демократски однос са децом (насупрот ауторитативном, традиционално-поучаватељском односу)?
- Равноправно се понаша према деци, не фаворизујући једну на рачун друге?
- Пружа прилике сваком детету да одлучује о себи у границама својих могућности?
- Уважава и задовољава потребу свакога детета да развија позитивну слику о себи?
- Подстиче децу да износе своје идеје и приhvата њихове иницијативе у активностима које организује?
- Комуницира и сарађује са сваким дететом, свакога дана?
- Учествује у активностима, посебно у играма, паралелно са децом?
- Уважава и, колико може, задовољава потребе деце, како групне, тако и индивидуалне?
- Ваљано процењује када да интервенише, а када не, у активностима које су изабрала деца?
- Успешно комуницира са децом, вербално и невербално?
- Умешно усмерава утицаје, које врше деца једна на другу, тако да потпомажу његово васпитно и образовно деловање?
- У свом утицају на дечји развој и учење више користи подстицање него спречавање, више упућујући децу на то шта треба да чине него им забрањујући, више подржавајући него обесхрабрујући, ослањајући се при томе на оно што деца могу и што има развојну перспективу?

– Представља добар “модел одрасле особе” за децу?

– Познаје услове, у којима дете одраста, и податке о њему значајне за успешно васпитно-образовно деловање?

– Користи разноврсне типове питања за подстицање логичког мишљења, маште и коришћење личног искуства код деце?

– Пружа прилике деци да говоре и пажљиво их слуша?

– Води рачуна о полним разликама међу децом, као и о потреби равноправности међу половима?

– Води рачуна о потреби равноправног односа према деци, независно од њиховог порекла?

Утицање на дечје понашање

У којој мери је васпитач у стању да (обезбеђујући одговарајућу атмосферу у којој су деца активна на начине који највише погодују њиховом развоју и учењу, успоставља добре односе са њима и примењује одговарајуће поступке за превентиву конфликтних ситуација и њихово разрешавање ако се појаве):

– Успостави и учини децу свесном граница понашања, унутар којих се она осећају сигурна, а њихов живот и рад се одвијају неометано?

– Протумачи деци смисао и општу корисност уведенних правила понашања јасно и примерено, развијајући на тај начин самодисциплину?

– Ствара лепо расположење, које погодује развоју блиских и сарадничких односа међу децом, и између деце и њега?

– Обраћа се деци природним, умереним тоном и разумљивим речима?

– Користи широку лепезу одговарајућих подстицаја, ослањајући се првенствено на унутрашњу мотивацију?

– Одржава задовољавајући ниво и темпо активности?

– Буде доследан и праведан у односима са децом?

– Разликује радну атмосферу у групи од нереда и гужве?

– Благовремено уочава симптоме негативног понашања и успешно излази са њиме на крај, делујући првенствено на узроке?

– Утиче на стварање основе за развој етичког система трајније вредности (потребног такође у каснијем животу и школи)?

– Подстиче децу да се старају о ближњима, о установи и њеном инвентару, својој животној средини и др.)?

– Радећи са поједином децом или мањим групама деце, одржава контакт и има увид у то шта раде остали у васпитној групи?

– Реагује одмерено и уљудно у свакој ситуацији?

– Одржава висок ниво очекивања у погледу понашања, како у радној соби, тако и у установи и њеном окружењу?

Организација живота и рада у васпитној групи

У којој мери васпитач организује расположиви простор, материјал и време, и чини их погодним за одвијање дечјих активности и остваривања васпитно-образовних циљева:

– Обезбеђујући срећену, подстицајну и изазовну средину која привлачи децу у активности?

– Водећи рачуна о дечјој сигурности и оспособљавајући их да то самостално чине, посебно приликом рукања алатима и уређајима?

– Полазећи од интересовања и предлога деце у организовању васпитно-образовних ситуација, кад год је, и колико год је то могуће?

– Поклањајући посебну пажњу игри, обезбеђујући мноштво прилика за играње, упознајући децу са правилима нових игара и дајући разним активностима игровни карактер?

– Организујући расположиве материјале тако да се избегну непотребни редови и чекање?

– Омогућавајући деци да се слободно користе играчкама и материјалима и учећи их да оно што узму уредно враћају на место?

– Обезбеђујући мирне кутке за повлачење у тихе активности?

– Комбинујући фронтални, групни и индивидуални облик рада на економичан и целисходан начин?

– Обезбеђујући рационално коришћење времена, којим се избегавају дуга чекања и претерана журба?

– Обезбеђујући правилно смењивање физичког напрезања и интелектуалног напора са периодима опуштања, рутинских активности са стваралачким, и усмерених са самосталним активностима по избору деце?

– Спроводећи усвојени режим дана еластично (гледајући више у децу него у сат и не прекидајући спонтане активности деце ако је то могуће)?

– Омогућавајући деци да што више бораве на свежем ваздуху?

– Изводећи децу, када за то има прилике, изван зидова установе и укључујући их у околну друштвену средину?

– Умешно користећи слике, филмове, дијафилмове, музичке записи, играчке и друга средства и материјале?

– Припремајући занимљиве кутке и столове за подстицање истраживачких активности и игара, као и дискусија међу децом?

– Излажући дечје радове тако да се најбоље истакну њихови квалитети?

– Водећи рачуна да се средства, алат и прибор користе економично и на одговарајући начин?

Тешкоће на које васпитач наилази у раду

У којој мери васпитач наилази на тешкоће у погледу:

- Величине установе?
- Броја деце у васпитној групи?
- Присуства у групи деце којој треба посветити посебну пажњу?
- Недовољног броја помоћног особља?
- Других обавеза на послу (нпр. главни васпитач са групом, студирање уз рад и сл.)?
- Недовољне спремности родитеља да сарађују и помажу?
- Недостатака објекта предшколске установе (зграда и двориште)?
- Неповољне атмосфере у установи (нпр. поремећених међуљудских односа)?
- Недостатка одговарајућих васпитно-образовних средстава и материјала?
- Лоше организације установе (нпр. неодговарајућег радног времена и др.)?
- Нездадовољства Основама програма које се остварују?
- Нездадовољства због послова који нису у функцији васпитно-образовног рада (нпр. сувишно администрирање, прикупљање новца од родитеља и др.)?
- Предугачког радног времена које се проводи у непосредном раду са децом?
- Нездадовољавајуће материјалне ситуације (мала плата, лоши услови становања и др.)?

У самооценјивању васпитачу могу много да помогну његове колеге, нарочито искусније, јер се у размени мишљења лакше долази до одговора на низ питања, а проблеми се сагледавају објективније, што је услов за њихово успешније решавање. У сваком случају, врло је корисно да васпитачи и стручни сарадници проанализирају резултате разних облика евалуација. Томе може да претходи разговор који има за циљ да успостави заједничко "поље разумевања" између учесника, односно, уједначи схватање основних термина, који ће се користити, и постигне споразум у вези са најважнијим идејама, као што су, на пример, питање приоритетних задатака васпитача, могућности родитеља да утичу на васпитно-образовни процес, приоритети у потребама деце које треба задовољавати и сл. Овом приликом треба да дођу до изражaja специфичности конкретне установе у којој се разговор одвија, као и да он носи лични печат људи који у њему учествују.

Кад је реч о сарадњи међу колегама васпитачима у погледу евалуације, плодан приступ омогућава међусобно вредновање двају васпитача. Оно може да буде успешно ако су оба спремна да буду врло искрени и отворени, ако

се међусобно уважавају и имају један у другога поверења.

Овај вид сарадње може имати различите облике и садржаје. На пример, један од васпитача саопштава резултате самооценјивања, очекујући од колеге коментаре и потврду сопствених налаза. Закључци њиховог разговора имају објективнији карактер и могу постати предмет комплетнијег извештаја или шире дискусије међу васпитачима. Друга могућност је да свако од њих, поред самооценјивања, обави и евалуацију рада свога колеге, а затим га упозна са својим налазом. То, свакако, подразумева поређење запаженог, као и дискусију о томе. Уколико се том приликом појаве непомирљиви ставови, у дискусију је могуће укључити стручне сараднике и остале васпитаче. Парови васпитача се могу формирати из исте установе, али и из других установа, што је нарочито корисно код малих, сеоских вртића јер се тако уносе нове идеје и васпитачи подстичу на размишљање и трагање.

Треба стално имати на уму да је смисао описане евалуације, пре свега, да помогне васпитачу у реалнијем сагледавању сопствених вредности и могућности, као и праваца за њихово даље усавршавање и проширивање. О томе треба да се води рачуна приликом саопштавања квалификација и оцена, наглашавајући оно што је код њега позитивно и што има развојну перспективу, коју треба отварати нарочито у оним случајевима када евалуатори сматрају да нешто може успешније да се ради, као и да постоје неискоришћене могућности за успешно деловање. Због тога је важно посебну пажњу усмерити на ометајуће факторе и разматрати начине за њихово ублажавање или уклањање, полазећи од оптимистичке претпоставке да ће то пружити прилике и васпитачу да ради боље, више и успешније, и у томе раду налази могућности за задовољавање, поред дечјих и родитељских, и сопствених потреба.

ТЕКУЋА ЕВАЛУАЦИЈА

Поред описане евалуације рада васпитача, која се односи на његову личност и рад у целини, постоји и текућа евалуација, коју врши самостално, и која се односи на краће временске секвенце. Ова врста евалуације је члан цикличних тријада кроз које се одвија васпитно-образовни рад, односно, планирања, остваривања планираног и његовог вредновања, као увода у нову етапу планирања. Захваљујући текућој евалуацији, васпитач стално прибавља информације о краткорочним резултатима свога рада, што му омогућава да у њега уноси одређене корекције и стално га побољшава.

Након сваке активности васпитач може да се пита није ли могао да одабере неку другу, погоднију за остваривање одређених васпитно-образовних циљева; да ли је у току активности створена таква атмосфера да сви присутни буду мотивисани за

укључивање у њу и међусобну сарадњу; да ли је било других, можда бољих начина за организацију одабране активности; нису ли деца током активности била превише или премало усмеравана; да ли је активност била прилагођена потреби да допринесе остваривању одабраних циљева; јесу ли деца била у довольној мери ангажована и показала очекивани напредак; као и да ли је одржана дечја пажња и жеља да учествују у активности и доприносе јој.

За завршни део усмерених активности васпитач може да предвиди начине на које ће моћи да утврди која су знања деца стекла, вештине развила, речи и фразе усвојила, затим, колико су у стању да та знања и вештине

примене, повежу их са својим претходно усвојеним истинама, пренесу у контексте различите од оних у којима су стечена итд. Тако поступци за евалуацију постају саставни део планирања васпитача који у скици активности може да се предвиди, на пример, "показати деци бојице да би се утврдило које боје знају да разликују и именују", "питати децу које су животиње запамтила после посете зоолошком врту", "понудити деци папир квадратног облика да би се видело шта од њега могу да направе техником савијања", "бројање уназад од броја који су последњи упознала" итд.

